

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו הפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמצאת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

שבוע פרשת במדבר

העלון מוקדש לעילוי נשמת: ר' אליהו בן חנה ז"ל ומרת אסתר בת מרים ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

יום א' כ"ה אייר - שבת ב' סיון תשפ"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת: הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

מסכת בבא מציעא צ"ה-ק"א

דף צ"ה ע"א

איתמר, פשיעה בבעלים. פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר חייב, וחד אמר פטור. [ע"ב] היה עמו בשעת שאילה אין צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה, היה עמו בשעת שבורה ומתה צריך להיות עמו בשעת שאילה.

[צ"ז ע"א] אמר רבא האי מאן דבעי למישאל מידי מחבריה וליפטר, נימא ליה אשקיין מיא, דהוי שאילה בבעלים. ואי פקח הוא, נימא ליה שאיל ברישא, והדר אשקייד.

ולחלכה [חושן משפט סימן ושמ"ן], גזירת הכתוב היא דהמפקיד אצל חבירו בין בחנם בין בשכר או השאילו או השכירו, אם שאל השומר את הבעלים עם הדבר שלהם או שכרם הרי השומר פטור מכלום, ואפילו פשע במה ששמר ונאבדה מחמת הפשיעה פטור. בד"א כששאל הבעלים או שכרן בתחלת השמירה או שהיו הבעלים שאולים או שכורים אצלו מקודם לכן, כיון שהם במלאכת השומר בעת התחלת השמירה אף על פי שלא היה עמו במלאכתו בעת שנאבד החפץ פטור. אבל אם נטל החפץ תחלה ונעשה עליו שומר ואח"כ שאל הבעלים או שכרן, אף על פי שהיו הבעלים עמו במלאכתו בשעה שנאבד החפץ חייב, דקרא דאם בעליו עמו קאי אשעת התחלת השאלה. ופטור בעל החפץ אף מפשיעה דכל איזה מלאכה קטנה כשהיו הבעלים במלאכתו של שומר נפטר השומר גם מפשיעה.

ובעליו עמו במלאכתו אין חילוק בין שהיה עמו בשאלה, כגון שהשאיל המשאיל את עצמו לעשות מלאכתו של השואל, ובין בשכירות, שהשכיר את עצמו לעשות מלאכתו של השואל, ואין חילוק בין שהיה עמו באותה מלאכה של הדבר השואל, כגון ששאל ממנו בהמה והמשאיל רועה אותה, ובין שהיה עמו במלאכה

אחרת, ואפילו שימש את השואל במלאכה קלה כשתית מים, כגון שא"ל השואל להמשאיל השקיני מים ובעוד שהוא משמשו בההשקאה השאיל לו פרתו או שאר חפץ הוי שאילה בבעלים. אבל אם משך תחלה ואח"כ השקוה או עשה לו מלאכה אחרת לא הוי שאילה בבעלים כיון שמשרכת החפץ קדמה:

וכן אין חילוק בין שבאו שאילת או שכירת הבעלים עם שאילת החפץ כאחד ובין שהיו הבעלים שאולים או שכורים לו מקודם ואח"כ השאיל לו החפץ, ואפילו אם בשעת האונס כבר נסתלקו ממלאכת השואל, דעיקר קפידא דקרא על התחלת השאלה, דכתיב וכי ישאל וגו' אם בעליו עמו, דמשמע בשעת התחלת השאלה.

ומרן המחבר כתב [סעיף ג] שאל הבעלים ונתרצה להיות שואל לו, אף על פי שלא התחיל במלאכת השואל בשעת משיכת הפרה אלא מזמין ומכין עצמו ללכת חשיב שפיר עמו במלאכתו, אבל באמירה שאומר להיות שואל לו ולא הכין עצמו למלאכתו לא הוי שאילה בבעלים. וזו דעת הטור. והש"ך כתב שם מהראשונים דאף באמירה כשמשעבד עצמו באמירתו ליכנס בהמלאכה הוי שאילה בבעלים. וכתב ערוך השלחן דנראה דזהו כשהמלאכה מוכנת מיד לעשותה דאז הוי אמירתו בהכנה, ד אם לא כן לא אמירתו ולא הכנתו הוי כתחלת מלאכה, ושכן מוכח מרמ"ה שבטור ומלשון הרא"ש שהביא הש"ך. והגר"א [ס"ק ג' שם] כתב דדעת הרמב"ם דלא ההכנה ולא האמירה מועלת ובעיני דוקא שיתחיל בהמלאכה.

ופסק עוד בשו"ע דפטור דהיה עמו במלאכתו פוטר אפילו לא שכרו השואל ולא בקש אותו שיעזור לו במלאכתו, אלא שמעצמו עשה כן, פוטר את השואל מדיני שמירה, וכן הוא הדין בכל השומרים, דהתורה לא תלתה הפטור רק בבעליו עמו ואין נ"מ באופן הווייתו

כולל ומכון ראש פינה:

דלא שייך לומר שהבעלים הם במלאכתו של השואל:

ובכל ספיקות אלו כתב הרמב"ם דבפשיעה בבעלים חייב, וצריך ביאור, דהא קיי"ל פשיעה בבעלים פטור כמו שהבאנו לעיל. והרב המגיד תירץ דכיון דפשיעה הוי קרוב למזיק נהי דבפשיעה בבעלים פטור מ"מ כיון שיש בזה ספיקא דדינא חייב הפושע כל זמן שאין לו ראייה ברורה לפטור א"ע. והגר"א כתב דפטור דפשיעה בבעלים הוא גם כן מספיקא דדינא [צ"ה ע"א תוד"ה אתמר]. וכיון דגם אלו פטורים מפני הספק הויין תרי ספיקות והוה ספק ספיקא לחומרא. ועיין בערוך השלחן מה שתירץ בדעת הרמב"ם, ורצה לחדש דהרמב"ם מודה בכל הספיקות כדעת כל הפוסקים, ולא קאי רק על שותפים, עיין שם בסברתו.

שאל מאשה שיש לה בעל בהמת נכסי מלוג שלה שהוא אוכל הפירות והבעל הרשה אותה להשאיל, ונשאל הבעל להשואל במלאכתו, לא הוי כשאילה בבעלים, דקנין פירות שיש להבעל לאו כקנין הגוף דמי ואינו בעל הבהמה. וכן אשה ששאלה בהמה לצורך נכסי מלוג שלה ונשאל בעל הבהמה להבעל במלאכתו לא הוי שאילה בבעלים. ואף דבסוגיין גם זה מהספיקות, מ"מ כיון דבעלמא קיי"ל דקנין פירות לאו כקנין הגוף אין כאן ספק להלכה [רי"ף]:

האומר לשלוחו צא והשאל עצמך עם פרתי, אין זה שאילה בבעלים, ואף על גב דבכל התורה שלוחו של אדם כמותו, הכא מייעטה התורה מדכתיב בעליו בעליו שני פעמים להורות דדוקא הוא ולא שלוחו, וי"א דהוי ספיקא דדינא, ולכן כששלוחו של משאיל במלאכתו של שואל ונאנסה אין מוציאין ממון מספק ואם תפס לא מפקין מיניה [ש"ד]. אמנם כל זה בשליח בעלמא, אבל אם אמר לעבדו הכנעני צא והשאל עצמך עם פרתי ה"ז שאילה בבעלים שיד העבד כיד רבו. ודוקא שהעבד נשאל לו מדעת רבו, אבל אם נשאל לו שלא מדעתו אינו יכול לחייב את רבו בלא דעתו.

דף צ"ו ע"ב

הוא גברא דשאיל נרגא מחבריה, איתבר. אתא לקמיה דרבא, אמר ליה זיל אייתי סהדי דלאו שנית ביה ואיפטור וכו' והלכתא כרב כהנא ורב אסי, דמהדר ליה תבריה וממליא ליה דמי מנא.

[סימן שמ"ו] כשישלם השואל שמין לו להמשאיל השברים של הכלי או של הנבילה, ושמין לו כפי שווין בשעת השבירה והמיתה, שאז חל על השואל חיוב התשלומין, ונותנם להבעלים ומשלם עליהם, דלא גרע מנזקין ששמין השברים לניזק, ורק בגנב וגולן אמרה תורה דאין שמין. ואם הוזלו בין שעת שבירה לשעת העמדה בדין שמין אותן כפי שווין בשעת שבירה, והפסד הזול הוא

עמו, לפיכך אם ראובן השאיל לשמעון בהמתו למשא או השכירה לו והלך ראובן לסעדה ולהטעינה בתחלת המלאכה, הוי שאילה בבעלים אף על פי שראובן עשה זה מעצמו ולא ע"פ בקשת שמעון, ולא כדעת המרדכי שחולק בזה. אבל אם ראובן הלך רק לראות שלא יוסיפו עליה עוד משא ולא היתה כוונתו לסייע בהטעינה אין זה שאילה בבעלים, ואפילו אם תפס האוכף או הרצועות שעל בהמתו בשעת מעשה, דכיון שזהו רק לתקנת הבהמה שלא יכאיב לה וכיוצא בזה ואין עיקר תפיסתו לסייע בטעינת המשא לא מקרי שאילה בבעלים.

דף צ"ו ע"א

שאלה לעשות בה פחות מפרוטה מהו וכו' שאל שתי פרות לעשות בהן פרוטה, מהו וכו' שאל משותפין, ונשאל לו אחד מהן מהו וכו' שותפין ששאלו ונשאל לאחד מהן, מהו וכו' שאל מהאשה ונשאל בעלה, אשה ששאלה ונשאל לבעל, מהו וכו' אמר ליה רבינא לרב אשי האומר לשלוחו צא והשאל לי עם פרתי, מהו וכו'.

ולהלכה [חושן משפט סימן שמ"ו], שאל חפץ משני שותפים ונשאל להשואל אחד מהשותפים במלאכתו של השואל או נשכר לו, ה"ז ספק אם היא שאילה בבעלים אם לאו, דשמא מה שכתבה התורה אם בעליו עמו פירושו שכל בעליו יהיו עמו במלאכתו ולא חצי בעלים, או דילמא שמחלקו מיהא מיפטור. וכן השותפים ששאלו חפץ מאחד ונשאל או נשכר המשאיל לאחד מהשותפים במלאכתו שלא של שותפות גם כן הוי ספק אם הקפידה התורה שיהא המשאיל במלאכת כל השואל, או אפשר שזה השותף שעמו הוא במלאכתו נפטר מחלקו והוה ספיקא דדינא, לפיכך אם מתה אינו משלם השואל משותפים חלקו של מי שהיה במלאכתו. וכן שותפים ששאלו פטור זה השותף מחלקו, ואם תפסו הבעלים אין מוציאין מידם לדעת הרמב"ם דמהני תפיסה גם בספיקא דהלכתא, ולהחולקים עליו לא מהני תפיסה.

וכן יש ספיקא דדינא כששאל בהמה או חפץ שלא למלאכה אלא להתראות בהם כעשיר, אם יש לו דין שואל להתחייב באונסים, וכן כששאל לעשות בה מלאכה פחות משהו פרוטה, או ששאל שתי פרות לעשות בהן שוה פרוטה, אם נלך אחרי השואל והמשאיל יש בזה פרוטה ואם נלך אחר כל פרה אין באחת פרוטה, ואם נאמר דפחות מפרוטה לא מקרי שאלה אפשר דגם בזה לא הוי שואל, וכן אם שאל בהמה לרבעה, כיון ששאלה לעבירה ולא שאל כדרך בני אדם הוי ספיקא דדינא והדין כנ"ל.

ומדברי הרמב"ם מבואר דלענין עצם השאלה ודאי נקרא שואל וחייב באונסים, והספק הוא לענין שכשהיו שאילות אלו בבעלים אם יש לזה דין שאילה בבעלים אם לאו, כיון דאין זה שאלה גמורה, ובשאילות כאלו אפשר

על הבעלים, דגם בנוקין הדין כן. וכן אם הוקרו הריחו להבעלים, דמשעת האונס הרי הם כשלו.

דף צ"ז ע"א

ההוא גברא דשאל שונרא מחבריה, חבור עליה עכברי וקטלוהו וכו' גברא דנשי קטלוהו לא דינא ולא דיינא.

[סימן ש"מ] נידון הסוגיא הוא מה מוגדר מתה מחמת מלאכה ומה מוגדר כאונס, ונפקא מינה לחיוב שואל בתשלומין. ויש מי שאומר דהשואל בהמה מחבירו לילך בדרך ידועה, ובאו עליו ליסטים באותו הדרך או חיות רעות, חשיב שפיר מתה מחמת מלאכה, ואף על גב דאין זה שייך להמלאכה מ"מ כיון ששאל לילך בדרך זה והדרך מוחזקת בליסטים וחיות רעות זה גופא הוי כמחמת מלאכה, ודוקא בדבר שבא מחמת הדרך, אבל אם נגנבה בזו הדרך בליסטים מזויין, אף על פי שדרך זו מוחזקת בכך, מ"מ כיון דגניבה יש גם כן בעיר אין זה כמתה מחמת מלאכה [נה"מ]. ויש חולקין בכ"ז וס"ל דלא מקרי מחמת מלאכה, דהרי אף בלא הליכת הדרך אפשר שיבא לה איזה אונס בכעין זה, דמחמת מלאכה לא מקרי אלא כשהסיבה באה מצד עצם המלאכה, ולכן המשאל לחבירו חתול לרדוף עכברים ואכלוהו העכברים או שאכלה הרבה עכברים ומתה פטור השואל דזה ממש מחמת המלאכה, וכן אם שאל כלי נשק להלחם בו ולקחו את הנשק ממנו במלחמה הוי כמחמת מלאכה ופטור [סמ"ע] וי"א דחייב, דלא כלי הנשק הם הנלחמים אלא האדם הוא הנלחם, והוי אונס ככל האונסים וחייב [ש"ך]. וכתבו הפוסקים דאם המלחמה היתה בעסקי נפשות פטור ואפילו שאלם שלא מדעת בעל הבית, דזהו כרודף שרדף אחר רודף דינו שכששבר כלים של אחר פטור, וה"ה לוקח כלים להציל מן השריפה [נה"מ].

אמר רבא מקרי דרדקי, שתלא, טבחא, ואומנא, ספר מתא כולהון בעידן עבידתיהו כשאלה בבעלים דמו. אמרו ליה רבנן לרבא שאיל לן מר אקפיד, אמר להו לאפקועי ממונאי קא בעיתו, אדרבה, אתון שאילתון לי. דאילו אנא מצי אישתמוטי לכו ממסכתא למסכתא, אתון לא מציתו לאישתמוטי. ולא היא, איהו שאיל להו ביזמא דכלה, אינהו שאילו ליה בשאר יומי.

[סימן ש"ו] ומתי נקרא שואל להם, יש אומרים דהוא כשהוא עוסק במלאכתם, וי"א שבזמן הראוי למלאכה אף על פי שאינם עוסקים בה מ"מ הוי לגבייהו שאילה בבעלים, לפי שאינו רשאי להשמיט את עצמו מהמלאכה ההיא בכל עת שצריכים לו, ואפילו אם צריכים לתת לו שכר מ"מ מוכרח הוא לעשות להם מלאכתם.

וכתב ערוך השלחן דדבר פשוט הוא שכל אומן בשעה שעוסק באומנותו של בעל הבית אם הוא שכיר יום ושאל בעל הבית ממנו דינו כשאלה בבעלים אף שאינו עוסק

במלאכה בשעה זו, ואם הוא קבלן אין זו שאלה בבעלים אלא בשעה שעוסק במלאכה, אבל בשעה שאינו עוסק, אף דמוטל עליו לעשותה ולגמרה, מ"מ כיון דיכול להניחה למחר אין זה כשאלה בבעלים. ונהג שנשכר לאדם, כל זמן שהוא נוסע דינו כשאלה למי שנוסע עמו, אפילו בשעה שעומד במלון, כיון שהוא מוכרח לנסוע עמו מיד, אלא אם כן יש זמן שאינו מחוייב.

הרב השונה לתלמידיו, אם הם צריכים ללמוד עמו בכל מסכת שירצה הוא ואף אם התחילו מסכת אחת יכול לשנותה לאחרת, הם כשואלים לו, שהם עמו במלאכה, ואם שאל מהם הוי שאלה בבעלים. ואם הוא צריך ללמוד עמהם בכל מקום שירצו ללמוד, אז הוא שואל להם אפילו שלא בשעת הלימוד אם מחוייב ללמוד עמהם בכל עת שירצו, ואם הדבר תלוי בשניהם כגון שהמסכת שהתחילו יגמרו ואין הרב יכול לשנות המסכת שלא מדעת התלמידים ולא התלמידים בלא דעת הרב אינם שואלים זה לזה כלל. ולפני המועדים שדרך לדרוש להעם הלכות החג הוא נשאל להם:

ומה דינו של רב או מורה הוראה בעיר, כתב ערוך השלחן דנראה דהרב הקבוע בעיר כששאלו ממנו אנשי העיר פטורים באונס ופשיעה דהרי הוא עמם במלאכתם בכל עת כשצריכים לשאול שאלה או דין תורה. אמנם אם יש להרב שם עת קבוע להשיב להם, אזי שלא בעת הקבוע אין דינו כשאלה בבעלים, וכן דיינים הקבועים בעיר. אבל הרב והדיינים ששאלו מהם חייבים, ואף שבני העיר מצווים לעשות מלאכתם, מ"מ כיון דהמנהג ליתן להם שכירות קבוע לא מקרי עמו במלאכתו.

השואל את הפרה, שאלה הצי יום ושכרה הצי יום, שאלה היום ושכרה למחר, שכר אחת ושאל אחת ומתה, המשאל אומר שאלה מתה, ביום שהיתה שאלה מתה וכו'.

[סימן שד"מ] השואל פרה מחבירו והתנה עמו שיום הראשון תהיה אצלו בשאלה ויום השני בשכירות וישלם לו בעד יום השני ומתה ויש ביניהם הכחשה, השואל אומר שמתה ביום השכירות ופטור מאונס והמשאל אומר שמתה ביום השאלה וחייב, המוציא מחבירו עליו הראיה. ולא עוד אלא אפילו המשאל טוען ברי שביום השאלה מתה והשואל טוען איני יודע, המוציא מחבירו עליו הראיה, ולא אמרינן בזה ברי ושמא ברי עדיף, דזהו כאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם נתחייבתי לך דקיי"ל המוציא מחבירו עליו הראיה, דאין כח ברי יפה להוציא ממון. ואף על גב דבאיני יודע אם החזרתי לך חייב, שם חל החיוב עליו משעת ההלואה, וכשאיני יודע אם החזיר חייב לשלם, אבל בחיוב השומרים אין חיוב התשלומין חל עליו אלא משעת האונס, וכיון שאינו יודע אם חייב על האונס כלל, דאולי ביום השכירות מתה ולא חל עליו חיוב כלל, הוה כאיני יודע אם נתחייבתי לך [נמק"י].

השואל פרה מחבירו שאלה חצי יום ושכרה חצי יום או שאלה היום ושכרה למחר או שאל אחת ושכר אחת ומתה אחת מהן, המשאיל אומר שאולה מתה ביום שהיתה שאולה מתה בשעה שהיתה שאולה מתה, והשוכר אומר איני יודע או שאמר השוכר שכורה מתה ביום שהיתה שכורה מתה בשעה שהיתה שכורה מתה, והמשאיל אומר איני יודע, או שזה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע, הממע"ה. ובשאלה היום ושכרה למחר מה דין הלילה שבינתיים, אם דרך השואל שבהמות לנים אצלו בלילה שאחר השאלה הוי גם כאן שואל על הלילה ואם נאנסה בלילה חייב, ואם אין דרך שתלין בלילה שאחר השאלה אצל השואל דינו כשוכר ופטור מאונסים וחייב בגניבה ואבידה [סמ"ע]:

ואם המשאיל לא הביא ראיה, כתבו הרמב"ם והטור דישבע השוכר ששכורה מתה או ביום שהיתה שכורה מתה, וכשטען איני יודע ישבע שאינו יודע. וזהו כשהמשאיל טוען שמא, אבל כשהמשאיל טוען ברי ישבע השוכר שמתה כדרכה ויגלגל עליו ששכורה מתה או ביום שהיתה שכורה מתה. ודוקא כששניהם טוענים ברי, אבל כשהשואל טוען שמא והמשאיל ברי דינו כמו שהשואל טוען ברי והמשאיל שמא, דינו נשבע רק שאינו יודע ופטור, ואינו משיעו בגלגול רק כששניהם טוענים ברי [רא"ש]:

דף צ"ח ע"ב

השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו, ביד עבדו, ביד שלוחו, או ביד בנו, ביד עבדו, ביד שלוחו של שואל, ומתה פטור. אמר לו השואל שלחה לי ביד בני, ביד עבדי, ביד שלוחי, או ביד בנך, ביד עבדך, ביד שלוחך, או שאמר לו המשאיל הרני משלחה לך ביד בני, ביד עבדי, ביד שלוחי או ביד בנך, ביד עבדך, ביד שלוחך, ואמר לו השואל שלח, ושלחה ומתה חייב. וכן בשעה שמחזירה.

[סימן ש"מ] השואל פרה מחבירו ושלחה לו המשאיל ביד בנו או ביד שלוחו או ביד עבדו, ואפילו שלחה לו ביד בנו ושלוחו ועבדו של השואל והשואל לא עשאם שלוחים לקבל מהמשאיל אלא המשאיל מעצמו עשה כן, ומתה קודם שנכנסה לרשות השואל, פטור, כיון שלא צוהו לשלחה על ידם. אבל אם אמר לו השואל שלחה לי ביד בני או ביד עבדי או ביד שלוחי או אפילו ביד בנך ושלוחך ועבדך העברי או שאמר לו שלח לי על ידי מי שתרצה, ואפילו אמר לו המשאיל הנני משלחה לך ביד בנך ועבדך ושלוחך ושלחה על ידם ומתה בדרך, הרי זה חייב, דכיון שעל פי צווי שלח נכנסה מיד לרשותו. אבל אם שלחה לו המשאיל ביד עבדו הכנעני, אף שאמר לו השואל שלח ושלחה ומתה, פטור, מפני שידו כיד רבו המשאיל ועדיין לא יצאה מרשותו:

אמר לו השואל הכישה במקל והיא תבוא ועשה המשאיל כן, יש אומרים דאין השואל חייב עד שתכנס לרשותו, ואפילו למאן דסבירא ליה דלא בעינן משיכה בחיוב השומרים, מ"מ הא בעינן שהמשאיל יסלק שמירתו ממנה ותהיה תחת שמירת השואל, והכא אינה תחת שמירת השואל, דהשואל אינו בכאן ולא סמכה דעתו שהמשאיל יעשה כן והמשאיל יכול להחזירה, דמטעם זה יש אומרים [נמק"י] דאפילו אמר לו השואל הכישה במקל ואתחייב לך פטור גם כן מפני שיכול להחזירה. אבל דעת הרא"ש והטור דכשאמר לו השואל הכישה במקל והיא תבוא ועשה כן, חייב השואל מיד, כיון דשלחה ממנו על פי צווי, ואם היתה חצרו של שואל לפניו מחצרו של משאיל ואמר לו הכישה במקל ותבוא לחצירי, אפילו כשיש מחבואות בחצירו דמשאיל ויכול להיות שנחבית עדיין באחת המחבואות ולא הלכה לחצרו של שואל כלל, דהמשאיל אינו מביט בה עד שתכנס לחצרו של שואל אלא מכה אותה במקל שתלך ונכנס לבית, מ"מ חייב השואל גם לדעה ראשונה מפני שסמכה דעתו של שואל שמסתמא תכנס לרשותו [צ"ט ע"א]:

וכן בשעה שמחזירה השואל להמשאיל, אם שלחה ביד אחר ומתה קודם שתגיע לרשות המשאיל ה"י חייב, שעדיין היא באחריותו. ואם שלחה מדעת המשאיל ע"י אחר ומתה פטור. ואם שלחה השואל ביד עבדו הכנעני, אף על פי שא"ל המשאיל שלח ושלחה על ידו, אם מתה בדרך חייב, שיד עבד כיד רבו ועדיין לא יצתה מרשותו. במה דברים אמורים כשהחזירה בתוך ימי שאילתה, אבל אם החזירה אחר ימי שאילתה אינו אלא כשומר שכר, ואף אם היא עדיין בביתו של שואל אם אינו משתמש בה יצא מדין שואל ונעשה כשומר שכר.

אם א"ל המשאיל שלח לי, ועד שלא הספיק לשלוח מת המשאיל, לא ישלח, דהא נפלו נכסי קמי יתמי, ואם שלח הוי ספיקא דדינא אם חייב השואל באחריות קודם שבאה ליד היורשים או לא, והספק הוא אם מועיל אמירתו שתצא מרשותו של שואל אף לאחר שמת אם לאו. ודעת רוב הפוסקים דלא מהני [הגר"א], ולכן חייב השואל באחריות, דכיון שידע שמת לא היה לו לשלוח בלא רשות היורשים. וכתב ערוך השלחן דנראה דלאחר שכלו ימי שאילתה אינו חייב כשומר שכר להיורשים, דהטעם דחייב כשומר שכר הוא דהואיל ונהנה מהני, והרי המשאיל הוא שהנהנה והוא צוה לו לשלחה ולסלק אחריותו מעליו, ואיך יתחייב להיורשים נגד צווי, והלא לא נהנה מהם. אבל כשלא א"ל המשאיל ודאי דחייב השואל להיורשים כדין שומר שכר לאחר ימי השאלה כמו שנתחייב לאביהם.

דף צ"ט ע"ב

אמר שמואל האי מאן דגזיל חביצא דתמרי מחבירו, ואית בה חמשים תמרי, אגב הדדי מזדבנן בחמשים נכי חדא, חדא חדא מזדבנן בחמשים.

[חושן משפט סימן שס"ב] הגזול אשכול של תמרים ובו חמשים תמרים, ואם ימכרו כולם ביחד אינו שוה רק מ"ט פרוטות ואם ימכרו אחד אחד ישו חמשים, אינו משלם אלא מ"ט, ואין הנגזל יכול לומר אני הייתי מוכרם אחד אחד, מפני שהגזלן גולן כולם כאחד, וכל הגזלנים אינם משלמים אלא כשעת הגזילה [לבוש], ועוד הדין להקל עליו כמו על מזיק [סמ"ע]. וכתב ערוך השלחן דלפי סברות אלו נראה דאף על פי שידוע שהנגזל לפי אופן מסחרו היה נוטל יותר מכפי מקח של השוק, מ"מ א"צ לשלם לו אלא כפי המקח הקבוע ואין מחשבין המכירות לאחדים אף שדרך הנגזל היה כן.

אמר רבא הני שקולאי דתברו חביתא דחמרא לחנוואה, ביומא דשוקא מיזדבנא בחמש, בשאר יומי מיזדבנא בארבע. אהדרו ליה ביומא דשוקא מהדרו ליה חביתא דחמרא, בשאר יומי מהדרו ליה חמש. ולא אמרן אלא דלא הוה ליה חמרא ליזבוני, אבל הוה ליה חמרא ליזבוני הא איבעי ליה ליזבוני. ומנכי ליה אגר טירחיה, ודמי בריזייתא.

[סימן ד"ש] הסבל שנשא חבית יין של חנוני ושברה בפשיעה ונתחייב לשלם, והיא שוה ביום השוק ד' זוז ובשאר ימים היא רק ג' זוז, יש בהלכה זו כמה שיטות, ויבוארו כאן.

דעת הרמב"ם דאם החזירו ביום השוק חייב להחזיר לו חבית של יין או ישלם לו ד' זוז, דביום השוק היה יכול למוכרה בד', ולכן זהו דוקא אם לא היה לו יין למכור ביום השוק, אבל אם היה לו יין מחזיר לו ג', דהא לא הפסידו שהרי היה לו יין בלעדה ואילו היה לו את החבית הזו לא היה מוכרה עתה, ואם החזיר לו בשאר הימים מחזיר לו שלשה. ואף על גב דבשומרין הולכין אחר שעת הפשיעה כמה היתה שוה כמו שהבאנו לעיל, ואם כן היה צריך להיות הדין דאם שבר ביום השוק ישלם ארבע ואם שבר כשאר ימים ישלם ג', הטעם הוא דבעיקר יוקרא וזולא של הסחורה הולכים אחר שעת הפשיעה, אבל במה שלוקחים ביום השוק בזו יותר מבשאר ימים אין זה בגדר יוקרא וזולא, אלא דטבע המסחר כן הוא, וכעין שבר טירחא הוא, דביום השוק מפני ריבוי הקונים וריבוי הטורח מוכרים קצת ביוקר ויודעים שלמחר ימכרו בזו פחות, ולכן אזלינן בתר שעת החזרה, דאם החזירו בשאר ימים יחזיר לו ג', אבל כשמחזיר לו ביום השוק הרי רצונו להחזיר לו ד', דאם לא כן מי הכריחו לשלם לו ביום השוק, לכן יחזיר לו או חבית יין או ד' זוז [ערוך השלחן]:

אמנם זו דעת הרמב"ם, אבל רוב הפוסקים חולקים ע"ז וס"ל דאזלינן בתר שעת השבירה כדין שומר שמשלם כשעת הפשיעה, ואם שבר בשאר ימים משלם ג', ואם שברה ביום השוק כשבא לפרוע בשאר ימים צריך ליתן לו ד', ואינו נפטר בחזרת חבית יין, דהא באותו יום שהזיקו

היתה שוה ד' ועתה מחזיר רק שוה ג', ואינו יכול לומר לו המתן עד יום השוק ותהיה שוה ד', דיכול לומר לו אני צריך למעות מיד, ואפילו היה לו ביום השוק כששברה הרבה יין ונשאר לו יין ולא היה מוכרה אז, מ"מ הלא אז היתה המחיר שלה ד' והזיקו ד' וצריך לשלם לו ד' ולא מה שיהיה שוה ד', אבל אם בא לפרוע ביום השוק יכול להחזיר לו חבית יין, דהא מחזיר לו שוה ד'. וכתב הרמ"א דדוקא שאין לו יין אחר למכור עתה בשוק, אבל יש לו יין אחר למכור הרי היא אצלו כשאר ימים וצריך ליתן לו דמי היין דוקא, ודוקא שקנה היין אחר השבירה, אבל אם יין זה היה לו קודם השבירה נפטר בחזרת חבית ממ"ג, דאם אתה אומר שאינה שוה אצלו עתה ד' הלא לא הזיקו ד' כיון שהיה לו יין, ולכן אם היה לו ביום השוק ששברה הרבה יין ומחזיר לו ביום השוק שיש לו עדיין הרבה יין מחזיר לו חבית יין ונפטר [סמ"ע, ועיין בט"ז].

ויש בזה דעה שלישית [רש"י ותוספות בסוגיין], דאין חילוק בזמן השבירה [כהרמב"ם], וגם בחזרה אין חילוק בין החזיר לו ביום השוק לשאר ימים, אלא אם החזיר לו קודם שהגיע יום השוק הראשון אחר השבירה מחזיר לו חבית יין, ואם החזיר לו אחר יום השוק הראשון מחזיר לו ד', דהא אילו היה לו היין היה מוכרה ביום השוק בד'. ולכן אם היה לו יין הרבה ביום השוק יכול להחזיר לו תמיד חבית יין, ולדעה זו לעולם שמין אותה ד', כיון שהיא שוה ד' ביום השוק הוה זה כמקח קבוע, ולכן כל זמן שלא עבר יום השוק מהשבירה מחזיר לו החבית ומכרנה ביום השוק, אבל כשעבר יום השוק ולא היה לו יין הרי הפסידו ד' ואין תועלת במה שיחזיר לו חבית יין שימכרנה ביום השוק השני, דהרי בלא זה ימכור אז, ומה שהיה כבר בשוק הפסיד, ולכן מחזיר לו ד':

ולכל הדעות כשמחזיר לו מעות יכול לנכות לו הטורח שהיה נצרך לו לטרוח במכירתה ושאר מיני הוצאות שיש על מכירת חבית יין, כגון אם צריך ליתן לאומן שכר בעד נקיבת החבית וכן כל כיוצא בזה:

דף ק' ע"א

המחליף פרה בחמור וילדה, וכן המוכר שפחתו וילדה, זה אומר עד שלא מכרתי, וזה אומר משלקחתי יחלוקו. היו לו שני עבדים, אחד גדול ואחד קטן, וכן שתי שדות אחת גדולה ואחת קטנה, הלוקח אומר גדול לקחתי, והלה אומר איני יודע זכה בגדול. המוכר אומר קטן מכרתי, והלה אומר איני יודע אין לו אלא קטן. זה אומר גדול, וזה אומר קטן ישבע המוכר שהקטן מכר. זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו.

ומבואר בגמרא דמתניתין אלא כדעת סומכוס דסבירא ליה דמזון המוטל בספק חולקין, אבל חכמים סבירא להו דהמוציא מחבירו עליו הראיה. וההלכה בשולחן ערוך

[חושן משפט סימן רכ"ג], המחליף פרה בחמור ומשך בעל הפרה את החמור והפרה עדיין בביתו ובתוך כך ילדה הפרה ואין ידוע מתי ילדה, דאם ילדה אחר משיכתו את החמור שייך הוולד לבעל החמור, וטען בעל הפרה שילדה קודם שמשך החמור ובעל החמור טוען שאח"כ ילדה, וכן המוכר שפחתו בקנין כסף וקבל המוכר את המעות וא"ל שפחה זו אני מוכר לך ובתוך כך ילדה ואמר המוכר שילדה קודם שקבל המעות והלוקח אומר שילדה אח"כ, על הלוקח להביא ראיה, ולא מיבעיא אם המוכר מוחזק בהפרה והולד ובהשפחה והולד, אלא אפילו אינם ברשותו, כגון שעומדות באגם או ברה"ר [ש"ך] או ברשות אחרים, כיון שלהמוכר יש חזקת מרא קמא ולהלוקח אין שום חזקה המוציא מחבירו עליו הראיה, אפילו הלוקח טוען ברי והמוכר טוען שמא, דחזקה עדיפא מברי.

אמנם אם הלוקח מוחזק בהם, שתפס הפרה עם הולד והשפחה עם הולד אז על המוכר להביא ראיה, דחזקה ממש עדיפא מחזקת מרא קמא. ודוקא כששניהם טוענים ברי או שניהם טוענים שמא, וכ"ש כשהלוקח טוען ברי והמוכר שמא, אבל אם הלוקח טוען שמא והמוכר ברי אין חזקתו מועלת, ואף על גב דבמוכר מהני לשמא שלו אף חזקת מרא קמא, וכ"ש חזקה ממש, מכל מקום בלוקח אינו מועיל אף בחזקה ממש, דחזקתו של המוכר אף בחזקת מרא קמא חזקה אלימתא היא אף כשטוען, שמא דהא עד הנה היה ודאי מוחזק בה, משא"כ חזקת שמא של הלוקח אינה חזקה כלל להכריע טענת ברי של המוכר, דאיך נזכרו מפני חזקתו כיון שהוא עצמו אומר שאינו יודע אם חזקתו חזקה אם לאו.

דף ק' ע"ב

ואמר רבי יוסי בר חנינא ענבים העומדות ליבצר איכא בינייהו. דמר סבר כבצורות דמיין, ומר סבר לאו כבצורות דמיין.

[סימן צ"ה] קיימא לן דאין נשבעים על הקרקעות, וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, ואפילו תלוש ולבסוף חיברו, כמו בתים וכתלים וגדרים וצניורות שקבען בקרקע ותנורים וכה"ג. וי"א דתלוש ולבסוף חיברו לא הוה כקרקע, ואמנם אפילו לדיעה זו בתים ובניינים הם כקרקע [ש"ך] דהרי לעניין קניינים ושיעבודים הויין כקרקע, וכמו כן לעניין שבועה ולכן אם שאל או שכר בית או שהיה שומר בבית בין שומר חנם בין שומר שכר ונשרף הבית אפילו בפשיעתו שלא שמר האש כראוי כיון שלא שרפה בידים פטור.

ודבר הצומח מן הארץ כמו תבואה וזרעים וירקות ואילנות דינם כקרקע, ואם הגיע זמנם לקצור או פירות האילנות לבצרם שאינם צריכים עוד לקרקע או להאילנות, י"א דדינם כמטלטלין לכל דבר, דכל העומד

לקצור כקצור דמי דמי, ודעת הרמב"ם דלעניין שומרים דינן כקרקע כיון דנתנם לשמור כשהם מחוברים ולא נתן להם על דעת שיתלשו אותם מן הקרקע הויין כמחובר [ש"ך], ולכן אם נתן לו גפנים או תבואה לשמור ופשע בהם, אף שא"צ עוד לקרקע פטור משמירתן ומשבועה. וכן אם תבעו עשרה גפנים טעונות מסרתי לך לשמור והלה אומר שלא היו אלא חמש, והרי הוא מודה במקצת, פטור משבועה דאורייתא [או"ת] אבל אם תבעו עשרה גפנים טעונות מכרתי לך או הלויתי לך, והלה אומר שלא היו אלא חמש, דינן כמטלטלין, כיון שמכרן או הלואם לו על דעת לתולשם אין דינם כקרקע להרמב"ם. ודעת התוספות והרא"ש וראב"ד דלכל הדברים דינם כקרקע, אפילו אינם צריכים לקרקע כלל ועומדים להתלש, מ"מ הרי אינם דומין למטלטלין, שעדיין מחוברים הם, ולכן בכל דיני התורה לעניין שבועות וקניינים ואונאה וכה"ג וכ"ש לעניין שומרים דינם כקרקע.

דף ק' ע"ב

המוכר זיתיו לעצים ועשו פחות מרביעית לסאה הרי אלו של בעל הזיתים. עשו רביעית לסאה, זה אומר זיתי גדלו, וזה אומר ארצי גדלה יחלוקו.

[סימן קס"ח] המוכר זיתיו לעצים, אם פסק עמו שיקוץ מיד כל הפירות שיעשו עד הקציצה הרי הן לבעל הקרקע מפני שמקרקעו נתגדלו ואם התנה עמו לקוץ כל זמן שירצה כל הפירות שיוציאו לבעל העצים דכיון דהרשהו לקוץ כשירצה היניקה ברשותו היא ואם מכר סתם אם עשו פחות מרביעית לסאה שהן זיתים רעים שאין בסאה מהם רביעית שמן חוץ ההוצאות הרי אלו של בעל הזיתים דאין דרך בעל הקרקע להקפיד עליהן ואם עשו רביעית לסאה חוץ מההוצאה יחלוקו דהם כשותפים קרקעו של זה וזיתים של זה ובשאר אילנות העושים פירות יש לשער גם כן לפי ערך זה דאם עשו דבר מועט שאין בעל השדה מקפיד עליהן הרי הפירות של בעל האילן ובמכר מפורש דינם כמו בזיתים:

שטף נהר זיתיו ונתנם לתוך שדה חבירו, זה אומר זיתי גדלו, וזה אומר ארצי גדלה יחלוקו.

אמרו חז"ל דבא"י אם שטף הנהר זיתי ראובן ושתלן בתוך שדה חבירו ואומר ראובן זיתי אני נוטל אין שומעין לו משום ישוב א"י ואמדו דראובן בוודאי יטע אחרים כיון שהיו לו זיתים ולחבירו כיון שלא היה לו עד כה אם יטע אחרים ולכן יעמדו במקומם ולעניין חלוקת הפירות אם עקרו הנהר בגושיהן בעניין שראויים להתקיים על ידן וממילא דאין ערלה נוהגת בהן יחלקו בהפירות בעל השדה עם בעל הזיתים כל ג' שנים הראשונים דאם לא אילני ראובן בגושיהן לא היה אוכל כלל בעל השדה אם היה נוטע זיתים מפני ערלה וכיון

שגם רגבי ראובן גרמה שיאכלו הפירות יחלקום ביניהם ולאחר ג' שנים הכל לבעל השדה דהא אם היה נוטע אז היה אוכל עתה כל הפירות ואין לשאול דא"כ למה אוכל מחצה בג' שנים הראשונים והרי אם היה נוטע לא היה אוכל כלל די"ל דאף אם לא היה אוכל הפירות מ"מ כיון דהנטיעות היו דקות היה זורע תחתיהם דברים דקים והיה נהנה מהן וכשהאילנות היו גסים אין ביכולת לזרוע תחתיהן ורק לאחר הג' שנים צריך ליתן לבעל הזיתים דמי אילנותיו כמו שהיו שוים מתחלה כששטפן הנהר וי"א דצריך לשלם מיד [ט"ז] ואינו דומה לאבידה ששטפה נהר שמותרת בלא דמים כמ"ש בס"י רנ"ט דבאבידה וודאי מייאש את עצמו משא"כ באילנות אין דרך להתייאש דלפעמים המים נושאים בקירוב מקום דלא כיש מי שחולק בזה ואם לא נעקרו בגושיהן ודינם כנטיעות שנוהג בהם ערלה אין לבעל הזיתים חלק בזה ונוטל דמי זיתיו כמו שעומדים לימכר לנטיעות וכ"ז אם רצון בעל הקרקע לעכבן אבל אם אומר טול אילנותיך שומעין לו דלכופו אין ביכולתנו ובחול"ל אם בא בעל הזיתים ליטול זיתיו בין תוך ג' בין לאחר ג' הרשות בידו:

דף ק"א ע"ב

המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח. בימות החמה שלשים יום. ובכרכים, אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים שנים עשר חדש. ובחנויות, אחד עיירות ואחד כרכים שנים עשר חדש. רבן שמעון בן גמליאל אומר חנות של נחתומים ושל צבעים שלש שנים.

פשיטא נפל ליה ביתא אמר ליה לא עדיפת מינאי זבניה או אורתיה או יהביה במתנה אמר ליה לא עדיפת מגברא דאתית מיניה כלליה לבריה חזינן אי הוה אפשר לאודועיה איבעי ליה לאודועיה ואי לא אמר ליה לא עדיפת מינאי.

הלכות שכירות מבוארים בחושן משפט [סימן ש"ב], וצריך לדעת דהוא בסתמא, אבל אם יש מנהג אחר במקום הולכים תמיד לפי מנהג המקום, והדברים האלו יכולים להשתנות ממקום למקום ומזמן לזמן.

המשכיר בית לחבירו או חצר או מרחץ או חנות לזמן קצוב אינו יכול לחזור בו ולהוציאו תוך זמנו, ואפילו נפל ביתו של משכיר שאין לו מקום לדור בו, ואפילו העני המשכיר וצריך למכור הבית אינו יכול להוציאו מן הבית עד זמן שכירותו. אמנם יכול המשכיר למכרה אף בתוך ימי השכירות ואין זה כמוכר דבר שאינו שלו, דהבית גם עתה הוא של המשכיר, דלא אמרינן שכירות ליומא ממכר הוא אלא לענין קנינים אבל גוף הבית הוא של המשכיר [נמק"י], אך הקונה אינו יכול להוציא את השוכר עד זמנו ואפילו לא נכנס השוכר עדיין לתוך הבית,

דכיון שהחזיק קנה לענין זה שאינו יכול לעכבו מליכנס ולדור בו עד זמן שכירותו, ואפילו חלה השוכר או אשתו אחרי גמר הקנין מהשכירות ולא נכנס עדיין דאין ראוי עתה ליכנס מ"מ אין המשכיר יכול לעכב עליו מליכנס לכשיתרפא. וכשם שיכול המשכיר למכור ביתו תוך זמן השכירות של השוכר כמו כן יכול להשכירו לאחר בתוך שכירותו של ראשון שהאחר יכנס בה לאחר כלות זמנו של ראשון [ש"ד].

המשכיר בית לחבירו לזמן ובתוך הזמן רוצה המשכיר לבנותו מחדש אינו יכול לכופו להשוכר שיצא ממנו אף על פי שנותן לו בית יפה ממנו ואפילו יכניסו לבית זה אחר שיבננו [סמ"ע] וגם אפילו מניחו עתה לדור בו ומבקש להכניס פועלים להבית לתקן מה שצריך תיקון, מ"מ יכול למחות בו ולומר שאינו יכול לסבול קול הפועלים והמלאכה. אמנם מבקשים מן השוכר לעשות לפנים משורת הדין דזהו קרוב למדת סדום.

המשכיר בית לחבירו לזמן קצוב, כיון שכלה הזמן יכול להוציאו מיד אפילו כלה הזמן באמצע ימות הגשמים, וכן השוכר יכול לצאת מיד ואין צריכין להודיע זל"ז מקודם, דכיון דשכר לזמן שניהם יודעים שכשיגיע הזמן רשות ביד המשכיר להוציאו מיד ולהשוכר לצאת מיד:

המשכיר בית לזמן קצוב, אף על פי שנתייקרו הבתים או הוזלו אינם יכולים להוסיף ולא לגרוע, ואם מת המשכיר תוך הזמן אין היורשים יכולים להוציאו עד זמנו.

המשכיר בית לחבירו סתם, יש מי שאומר דיכול להוציאו תיכף, דיאמר לו לא השכרתי לך רק על יום אחד [סמ"ע], וחלקו עליו, דהשוכר דירה אינו שוכר על פחות משלשים יום [ש"ד]. ואם המנהג בעיר דשוכרי דירות אין שוכרין לפחות משנה גם השוכר סתם אינו פחות משנה [ט"ז].

המשכיר לחבירו בית סתם בלא קביעת זמן אלא שקצצו מקח כך וכך לחודש, אינו יכול להוציאו עד שיודיעו שלשים יום מקודם כדי שימצא בית לדור בו, דכיון דקצצו מקח והשכירו סתם סמכה דעתו דשוכר שיודור בהבית כל זמן שהמשכיר לא יודיע לו מקודם. אמנם מתי די בשלשים יום, בימות החמה, דהיינו מפסח עד סוכות, אבל כשלא הודיעו שלשים יום קודם סוכות אינו יכול להוציאו עד הפסח, דבימות הגשמים קשה על האדם לטלטל את עצמו מבית לבית ועל זה סמכה דעתו מתחלה שלא יטלטלנו בימות הגשמים כיון דלא קבע זמן. וכן אין השוכר יכול לצאת בימות הגשמים כששכר סתם דאין מצויים שוכרים בימות הגשמים, והמשכיר סמך דעתו ע"ז שלא יצא בימות הגשמים:

ולכן אם רצון המשכיר שיצא אחר סוכות צריך להודיעו בט"ו באלול כדי שיהיה לו זמן שלשים יום עד

הודיעו ועמדו בסתם מסתמא נתרצו שניהם על המקח הראשון ד אם לא כן היו מודיעים זל"ז.

וכתב הרמ"א דמי ששכר בית לחבירו והיה אוהבו ונעשה שונאו אין יכול להוציאו מן הבית ואם א"ל מתחלה שאינו משכיר לו רק משום שהוא אוהבו ונעשה שונאו יכול להוציאו. וזהו במשכירו לזמן קבוע, או אפילו בסתם רק שאינו יכול להוציאו בלי הודעה מקודם. ומה שכתב דבהשכירו מפני אהבתו ונעשה שונאו יכול להוציאו, זהו כשא"ל בפירוש איני משכיר לך בית זה רק מפני אהבתך ובלא זה לא הייתי משכירו לך [נה"מ], דזהו כתנאי, אמנם אפילו כשא"ל כנ"ל זהו דוקא כשהשוכר גרם השנאה, אבל אם המשכיר גרם השנאה אינו יכול להוציאו אף בכח"ג [ט"ז וכ"מ מנמק"י]:

שכר סתם ונפל בית המשכיר שהיה דר בו ואין לו בית אחר זולת בית השוכר, ה"ז יכול להוציא את השוכר מביתו אף בלא הודעה שלשים יום מקודם, ואף בימות הגשמים, דאומר לו אינו בדין שתהיה אתה יושב בביתי עד שתמצא מקום ואני אהיה מושלך ברחוב, הרי לא שכרת לזמן ואין אתה בעל זכות בביתי מפני שאתה דר בה יותר ממני, וההודעה אינה אלא כדי למצוא דירה, וממילא כיון שבביתו היא הנני בעל זכות בה יותר ממך.

נתן המשכיר את בית השוכר סתם לבנו לישא בו אשה, אם היה יודע מכבר שבנו יהיה חתן בזמן פלוני והיה אפשר לו להודיע להשוכר מקודם ולא הודיעו, אינו יכול להוציאו, ואם עכשיו נזדמנה לבנו אשה והוא נושאה מיד ואין לו בית אחר ליתנה לבנו, הרי זה מוציא את השוכר גם בלא הודעה מקודם, שאינו בדין שיהא השוכר יושב בביתו והוא יחפש בית לבנו החתן. וכן אם מוכרח ליקח בנו ואשתו או בתו ובעלה על שולחנו ואין לו דירה אחרת למענם ולא ידע מקודם, מוציא אותו גם בלא הודעה כיון שלא שכר לזמן קבוע.

מעשה במקום אחד שהיה להם זמן קבוע לשכירות בתים, ובזה הזמן רוב העיר שוכרים ומשכירים בתים ושכר ראובן משמעון בזמן זה בית לשנה אחת, ואחר שכלתה השנה דר בו ראובן עוד זמן מה ולא דברו זה עם זה כלום אודות השנה הבאה, ורצה ראובן לצאת מהבית ולשלם בעד מקצת השנה שדר בו ושמעון מעכב על ידו שלא יצא עד תשלום שנה שניה. ופסק הרא"ש דהדין עם שמעון דכיון שיש להם זמן קבוע היה לו לראובן להודיעו לשמעון שלא ידור כל השנה והיה הברירה ביד שמעון להתרצות לזה או לא, וכיון שלא הודיעו ורוב שוכרי בתים כבר שכרו ולא יהיה לשמעון למי להשכיר ולכן מוכרח לדור עד השנה או להעמיד שכן כמוהו במקומו על המקח ששילם, וכן להיפך, אם המשכיר רוצה שיצא באמצע השנה ביכולת השוכר שלא לצאת עד כלות השנה בטענה זו שלא ימצא דירה הגונה או שיעמיד לו

הסוכות לשכור דירה, ואם אף יום אחד נשאר בתוך החג, כגון שהודיעו בט"ז באלול אינו יכול להוציאו עד מוצאי הפסח, וגם אז יודיענו שלשים יום מקודם, ואין ההודעה שבאלול מספיק מפני שעבר זמן הרבה וצריך הודעה חדשה קודם יציאתו [סמ"ע] אמנם יש חולקין בזה [הגר"א].

וכל זה בעיירות בינוניות, אבל בכרכים בין בימות החמה בין בימות הגשמים צריך להודיעו שני עשר חודש מקודם, מפני שהישוב שם דחוק וקשה למצא דירה, לפיכך צריך זמן מרובה להשיג דירה. ולכן מי שירצה להשכיר דירה בכרך על פחות מ"ב חודש או שוכר שרוצה לשכור על פחות מזה הזמן צריכים לקבוע זמן, ד אם לא כן בהכרח ידור י"ב חודש אפילו יודיע לחבירו ביום הראשון לכניסתו:

והחילוק בין עיירות לכרכים הוא רק בבית דירה, אבל היושב בחנות חבירו בלא זמן קבוע אלא ששכרה בכך וכך לשנה או לחודש ולא פירש לכמה שנים משכיר לו, אין המשכיר יכול להוציאו אלא אם כן הודיע לו י"ב חודש מקודם אפילו בעיירות, דחנות לא דמי לדירה מפני שהחנותי מקיף להרבה אנשים והם יודעים שזהו מקום חנותו וצריך י"ב חודש לאסוף חובותיו, ומה שיקיף מכאן ולהבא יודיעם שחנותו תהיה במקום פלוני. ויש בזה חילוק בסוגי החנויות, דחנות של נחתומין ושל צבעין אמרו שצריך להודיעו ג' שנים מקודם משום דהתקפה שלהם הוא לזמן ארוך, והוא הדין לכל כיו"ב.

ובדינים אלו השוכר והמשכיר דין אחד להם, דכשם שהמשכיר צריך להודיע מקודם כל אחד לפי זמנו, כמו כן צריך השוכר להודיע כשרוצה לצאת, כדי שהמשכיר יבקש לו שוכר, ואם לא הודיעו אינו יכול לצאת, או שיצא וישלם שכירות, או שיעמיד אחר במקומו שיהיה כמותו. ואם רוצה להעמיד לו אדם שאינו הגון או שונאו של המשכיר א"צ המשכיר לקבלו. ואף על גב דבכרכים השוכרים נדחקים לדירות ולא בעלי הבתים המשכירים, אמנם כיון שהשוכרים דחוקים כל אחד מכין לו דירה על זמן רב וממילא דבלא הכנה זמן מרובה אינו מוצא למי להשכיר, וכן בחנויות:

אף על פי שאמרנו שאין המשכיר יכול להוציאו ולא השוכר יכול לצאת עד שיוודיענו מקודם, מ"מ אם הוקרו הבתים או הוזלו יש לכל אחד לשנות בהמקח, כמו בהוקרו יכול המשכיר לומר להשוכר או תשלם מעתה כפי היוקר או צא ממנה כיון שלא קבענו זמן, ובהוזל יש להשוכר לומר או אשלם לך מעתה כשער הזול או אצא ממנה, דנהי דאין להמשכיר כח להוציאו ולהשוכר לצאת בלי הודעה מקודם, אבל לענין המקח כיון שנשתנה השער והם לא קבעו זמן הרי מדינא התשלומין כפי שער השכירות עתה. מיהו זהו דוקא כשהודיעו זל"ז שרוצים לשנות המקח מפני שינוי שער השכירות, אבל אם לא

המשכיר יתקן לו את כל הנצרך וכל מה שרוב בעלי הבתים והחצירות עושים ולא הוצרך לפרש, ולכן חייב המשכיר לעשותם ולתקנם:

בכל מקום ומקום לפי מנהגו חייב המשכיר לתקן דברים הקבועים כמו שכתב ערוך השלחן על המקובל במקומו [רוסיא] לעשות חלונות כפולים בימי החורף ולתקן תנורי בית החורף עם כל השייך להם ולהטיח הכתלים מבחוץ בימי הסתיו ולשפוך עפר סמוך לכתלים שלא יכנוס הקור להבית, וכל כיוצא בזה, ושם היה המנהג אצלנו שאם נתקלקלו דברים אלו במשך ימי השכירות מתקנם המשכיר, אם לא שהיה בפשיעת השוכר או אחד מבני ביתו דאז אין על המשכיר לתקן:

והשוכר חייב לעשות מעקה במקומות שהגגים חלקים וראוים לשימוש, או מעקה לבור שבחצירו, וכן לעשות מזוזות ולתקן מקום המזוזות הכל הוא על השוכר, דכיון שזהו מפני חובת מצוה הרי היא חובת הדר, וכן המעקה אינו אלא בבית דירה שדר בה, וכן אם רצה השוכר לעשות סולם לגגו או מרזב להרחיק הגשמים מן הכותל או להטיח גגו ה"ז עושה משל עצמו, דאין זה עיקר לבית ולא בכל הבתים יש דברים כאלו. אבל סולם לעלייה על המשכיר לעשות. וכתב ערוך השלחן שאצלם היה המנהג להעמיד סולם לכל בית כדי לעלות על הגג לנקות את הארובות ממעלי עשן והמשכיר עושה אותו. כלל של דבר, כל דבר שאינו מעשה אומן על השוכר לעשות ומעשה אומן על המשכיר לעשות, ובכ"ז הולכים אחר מנהג העיר, וכל שעל השוכר לתקן אינו מנכה להמשכיר מדמי השכירות [מרדכי בפרקין]:

המשכיר בית לחבירו, המשכיר חייב בדלת בנגר ובמנעול, ובכל דבר שמעשה אומן. אבל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושהו. הזבל של בעל הבית, ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכירים בלבד.

בכל ההלכות המבארות לקמן צריך לדעת דתמיד אזלינן בתר מנהג המדינה או המקובל באותו מקום בין שוכר למשכיר, ושדבר זה יכול להשתנות מזמן לזמן, ומה שנביא כאן מהפוסקים הוא לפי המבואר בשולחן ערוך והפוסקים, ובסתמא שאין מנהג קבוע אזלינן בתר זה.

[חושן משפט סימן ש"ד] המשכיר בית לחבירו חייב להעמיד לו דלתות ולפתוח לו החלונות שנתקלקלו, ואפילו יש בהבית הרבה אור, מ"מ אם יש בה חלונות שנסתמו צריך לפתחן לו, דמסתמא כן היה דעתם בעת שהשכיר לו. וחייב המשכיר לחזק לו את התקרה ולסמוך את הקורה אם נשברה ולעשות להפתחים נגר ומנעול, והנגר הוא מוט שנועלים בו את הדלת מבפנים ותוחבין אותו בחור האסקופה, ומנעול הוא שנועלין בו מבחוץ. ואם השכיר לו עלייה ונפתחה המעזיבה והתקרה במשך ד' טפחים חייב לתקנה, וכן כל כיוצא בזה ממעשה אומן והם דברים שדרך לעשות אותן בהבתים והחצירות. אבל מה שאינו דרך רוב בע"ב לעשות, אף שעשירים עושים כן אין המשכיר מחוייב לעשות לו.

ואף על פי שנכנס השוכר להבית לראותה קודם ששכרה וראה שלא היו שם דברים אלו שנתבאר לא אמרינן דנתפיים במה שראה, אלא אמרינן שסמך שודאי